Нова українська школа

В. Островський, Г. Федун

МИСТЕЦТВО

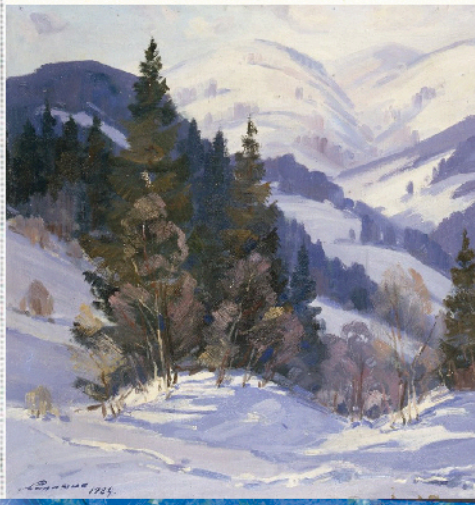

2 клас

В. Островський, Г. Федун

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів загальної середньої освіти

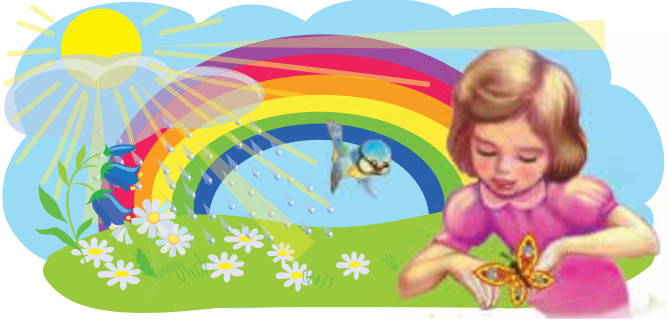

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН
2019

УДК 7:781(075.2)
О-78

Підручник створено до типової освітньої програми,
яка розроблена під керівництвом Р.Б. Шияна.

Островський В.М.

О-78 Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 2 кл. закладів загальн. серед. освіти / В.М. Островський, Г.П. Федун. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. — 2019. — 152 с. : іл.

ISBN 978-966-10-5779-0

Підручник за своїм змістом відповідає Державному стандарту початкової освіти та типовій освітній програмі, яка розроблена під керівництвом Р.Б. Шияна.

Для учнів 2 класу.

УДК 7:781(075.2)

Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.

ISBN 978-966-10-5779-0

© Островський В.М., Федун Г.П., 2019
© Навчальна книга – Богдан, 2019

Юні друзі!

Ви любите співати та малювати? Ми впевнені, що так. Адже музичне та образотворче мистецтво є частиною нашого життя. Мистецтво разом із нами може не лише веселитися й танцювати, як сонячний зайчик, а й сумувати, як осінній дощик, або ж відгукнутися маминою піснею.

Цей підручник допоможе вам увійти в дивовижний світ звуків, образів і почуттів, у світ добра і краси.

Автори

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

— виконай завдання

— переглянь відео, послухай музику

— розучуємо пісню

— ритмічні вправи

— заспівай

— намалюй

— виготов

Розділ І.
Зображальні можливості мистецтва

Тема 1. Мистецтво в нашому житті

Музичне мистецтво розповідає про життєві події, зображає явища природи, рух, шум вітру, виражає емоційний стан людини музичними звуками.

Послухаємо невеличкі музичні твори Михайла Степаненка:

а) «Скривдили»; б) «Дражнилка».

Що можна сказати про ці музичні твори? Вони однакові за змістом? Що їх різнить?
Як за допомогою музичних звуків автор передав зміст?

Розгляньте малюнки.
Якою музикою можна зобразити спів соловейка? Яка музика може передати біг коней?

Пригадайте, як записують довгі та короткі звуки, та виконайте ритмічну вправу.

Ра-но, ра-не-сень-ко вста-ну, як ні – ко-ли,
зай- чи- ки со- няч-ні гра- ють у вік-ні.
Так ме-ні ве-се-ло, бо і-ду до шко-ли
і спі- ва-ю ра-діс-ні піс-ні.

Чи можна відчути характер пісні лише за текстом?

Розучуємо пісню.

Учімся

Слова О. Поповича Музика С. Якубовича

Минули вільні днини,
Настав науки час.
І знову дзвоник срібний
До школи кличе нас.

Кидаймо всю забаву —
І з Богом в добру путь.
До школи поспішаймо,
Де нас науки ждуть.

Хоч легко й безтурботно
Минають дні у грі,
Та треба нам учитись
Збирати скарб в умі.

Кого застане старість
Неукою в пітьмі,
Тому на світі мовби
Без хліба узимі.

Про що розповіла нам пісенька?

Тема 1 Мистецтво в нашому житті

Образотворче мистецтво зародилося ще в первісному суспільстві. Про це свідчать малюнки на стінах печер, різьблення на кістці та камені, ритуальні танці.

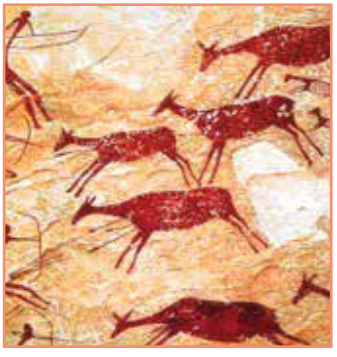

Наскельний малюнок

Твори образотворчого мистецтва оточують нас. Це картини, ілюстровані книги, афіші, етикетки й упаковки для різноманітних товарів, листівки, скульптури, розписаний посуд, вишивки, килими…

М. Кафтан. Кошеня

Пам’ятник С. Крушельницькій у Тернополі

В. Якубовський. Обкладинка книжки

Сама назва «образотворче мистецтво» вказує: це мистецтво, що «творить образи», які ми можемо бачити очима.

Подумайте, чим саме твори образотворчого мистецтва відрізняються від звичайних фотографій.

Твори мистецтва — результат праці митця. Для художника його творчість — це можливість висловити власні почуття та настрій на картині.

Пригадайте, які квіти цвітуть улітку.

Ось як художники передають красу квітів на полотнах.

Л. Поворозник. Маки

М. Кафтан. Троянди

Намалюйте літню квіточку або букет, користуючись зразком.

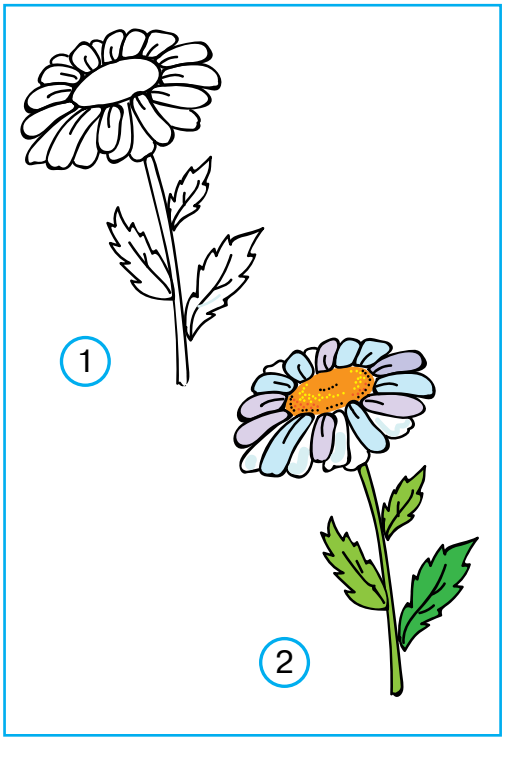

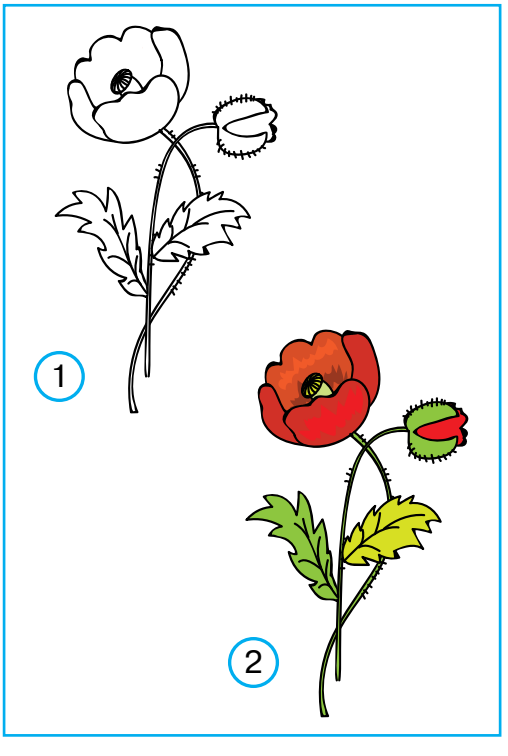

Тема 2. Зображення природи засобами мистецтва

Як музикою можна зобразити природу? Напевно, через почуття людини.

Розгляньте малюнки. Що зображено на них? Чи можна за допомогою засобів музичного мистецтва зобразити ці дії?

Уявіть собі ранкове пробудження землі, коли сходить сонечко. Прочитайте цей віршик.

Сонце рано-вранці встало,
Росами умилося,
Небеса розмалювало,
Сяйвом заіскрилося.

Послухаємо музику Едварда Ґріґа, яку автор так і назвав — «Ранок». У цьому творі стан природи зображено за допомогою музичних інструментів симфонічного оркестру.

Що ви відчуваєте, слухаючи цю музику?
Чи відповідають музика, малюнок і вірш своїй назві?
Яка мелодія зображає схід сонця?
Мелодія у творі змінюється чи залишається без змін?

Спробуйте в зошиті зобразити світанкову пору. Розмалюйте її кольоровими олівцями так, щоб надати малюнку привабливого зображення.

Створіть ритмічний запис до цього тексту.

				?

Дзві- нок шкіль- ний по-дзво-нив, на у-рок нас по-про-сив.

				?

Ну-мо, діт-ки, швид-ше в клас, вчи-тель вже че-кає нас.

Які з цих предметів можна використати на уроці?

Всі слова запам’ятаєм,
Гарну пісню заспіваєм!
Друзі, заспівати час
Зараз пісеньку про нас!

Подумайте, як потрібно виконати пісеньку «Учімся», щоб створити веселий настрій та передати характер пісні.

Тема 2 Зображення природи засобами мистецтва

Живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративно-ужиткове мистецтво – це види образотворчого мистецтва.

Розпізнайте твори мистецтва серед поданих ілюстрацій.

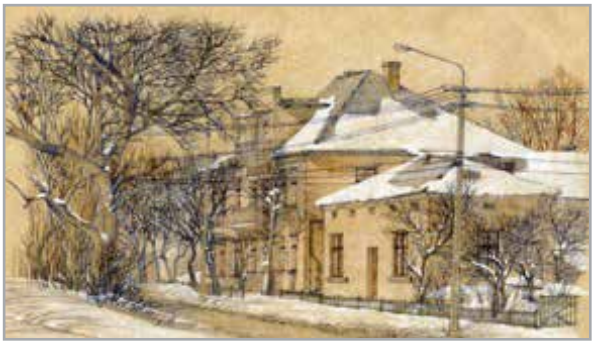

В. Поворозник. Зникаючий Тернопіль

Річка Прут. Фото

Твори живопису художники-**живописці** створюють, користуючись аквареллю, гуашшю або олійними фарбами.

Акварельні фарби розчиняються водою, вони прозорі. При накладанні одного кольору на інший нижній шар фарби може просвічуватися.

Гуашеві фарби також розчиняються водою, але, на відміну від акварельних, вони густі та непрозорі. При накладанні фарб верхній шар перекриває нижній.

Основою **олійних фарб** є олія. Такі фарби не розчиняються у воді. Вони потребують спеціальних розчинників, а також спеціально заґрунтованого полотна або картону.

Природа завжди була джерелом натхнення для художників. Уважне спостереження за нею навчає краще, ніж книжка. Спостерігайте і малюйте невеличкі дрібниці: листя, гілочки, квіти чи траву, що пробивається крізь каміння.

Розгляньте картини. Як художники зобразили яблуні? Що допомагає їм казково та водночас правдиво зображати світ?

К. Малевич. Яблуня в цвіту

О. Кваша. Одна моя знайома яблуня

Завітаймо до майстерні художника-живописця. Розгляньте, якими пензлями він користується.

Намалюйте яблуню тієї пори року, коли у вас день народження.

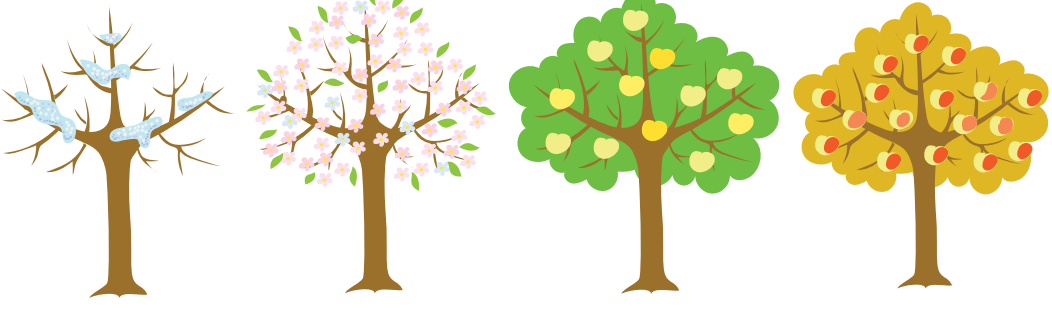

Тема 3 Багатство барв навколо нас

Музика може зачаровувати нас своєю мелодикою, створювати певний настрій, імітувати голоси птахів, зображати рух та явища природи.

Послухаємо музичний твір «Осінь» із циклу Антоніо Вівальді «Пори року» та дізнаємось, як композитор зобразив осінню пору засобами музики.

Чи передає ця музична замальовка природи стан душі людини, яка милується красою осінньої пори?

Й. Секереш. Осінь

Які елементи музичної виразності застосував композитор для зображення осінньої пори? Оберіть потрібне:

Фарби	Темп	Мелодія	Математика
Гучність	Сніг	Техніка	Виконання

Який характер музики твору?
У якому темпі прозвучав твір?
Який інструмент чи група інструментів виконують цю музику?

Музичне мистецтво за допомогою звуків може створити безліч образів: передати будь-який настрій та передчуття, зобразити барвисті звуки природи — пташиний спів, дзюрчання струмка, звуки грому та плескіт морських хвиль.

Виконаємо поспівку, називаючи ноти, а потім — словами.

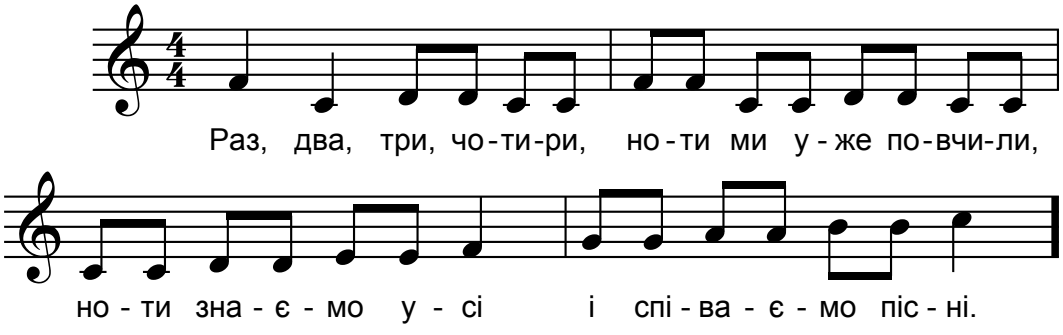

Розучуємо пісню.

Кращі друзі на землі

Слова і музика Наталі Май

Ми удвох по вулиці йдемо,
Парасольку разом несемо.
Дощик крапає дарма,
Тільки суму в нас нема —
Ми удвох по вулиці йдемо. | Двічі

Ми удвох по вулиці йдемо
І в калюжах зовсім бредемо.
Мокрі ноги — не біда,
Що у чоботах вода,
Ми удвох по вулиці йдемо. | Двічі

Ми удвох обійдем цілий світ,
Разом в космос підемо в політ,
Кращі друзі на землі
І нічого, що малі —
Ми найкращі друзі на землі. | Двічі

Тема 3 Багатство барв навколо нас

Прогулюючись лісом чи парком, бачимо навколо себе різнобарвну казку. Колір відіграє важливу роль у нашому житті та діяльності. Є ціла наука про кольори — **кольорознавство**.

Основні кольори — це жовтий, синій та червоний. Можна також виготовити фарбу будь-якого кольору, змішавши їх у певній пропорції.

Пригадайте, які кольори називають теплими, а які — холодними.

Теплі кольори нагадують колір сонця, вогню, того, що в природі справді дає тепло (червоний, жовтий, оранжевий).

Холодні кольори асоціюються з чимось справді холодним — кригою, снігом, водою, місячним сяйвом (синій, блакитний, зелений, фіолетовий).

Поміркуйте, в якому пейзажі переважають теплі, а в якому — холодні кольори та їхні відтінки.

Л. Поворозник. Дорога в осінь

М. Сапатюк. Зима

Назвіть предмети природи теплих кольорів.

Осіння краса надихає й поетів намалювати свої картини, але не фарбами, а словами. Прочитайте вірш Галини Федун.

Одягнула осінь в різнобарвні шати
і стрункі берізки, і дуби крислаті.
Не жаліла фарби на осики й клени.
Лиш ялинки й сосни, як завжди, зелені.

Жовті й пурпурові кольори змішала,
всі кущі уміло перефарбувала.
Восени природа манить всіх красою.
Недаремно осінь зветься золотою.

Розгляньте уважно зображення осінніх листочків. Постарайтеся впізнати, з якого вони дерева чи куща. Допоможе вам вірш.

Намалюйте кленовий листочок фарбами за зразком.

1

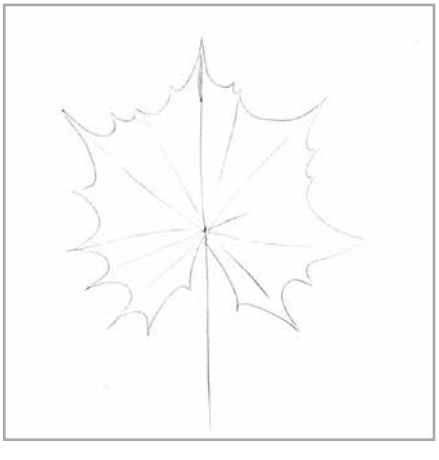

2

Тема 4. Створюємо настрій засобами мистецтва

Коли ми слухаємо музику, в нас виникають різні почуття. Це тому, що музика може бути найрізноманітнішою. Одні музичні твори заспокоюють, інші спонукають до роздумів чи створюють певний настрій.

Послухаємо музику Миколи Лисенка «Враження від радісного дня».

Що є головним виразником у цьому творі? У якому темпі виконувалась музика? Який настрій створив музичний твір? Яке враження у вас склалось від прослуханої музики? Ця музика інструментальна чи вокальна?

Чи затямили усі,
Як записують пісні?
Знають навіть і єноти -
В справі цій потрібні ноти!
Хоч цих нот є тільки сім,
Та їх вистачить усім!

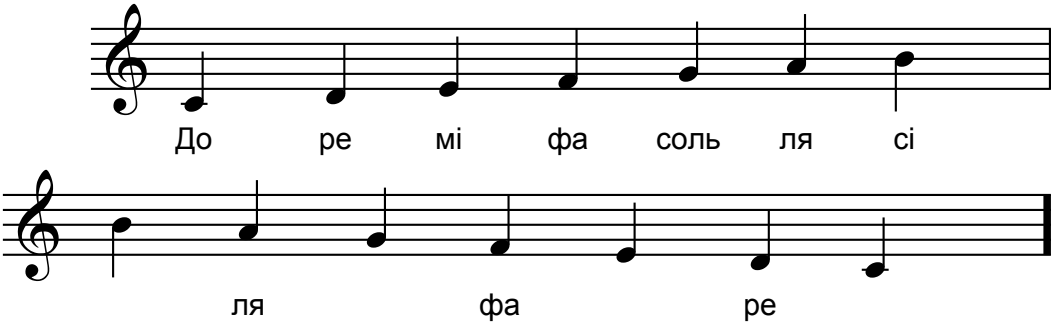

Грай, музи́ко, дужче грай,
Нічого журитися,
Грай, музи́ко, дужче грай,
Будем веселитися.

Виконуємо пісеньку «Кращі друзі на землі» з ритмічним супроводом так, щоб створити веселий настрій не тільки собі, а й друзям. Підберіть для себе інструменти, якими ви будете супроводжувати свій спів.

Кожна пісня чи музичний твір, як і людина, має свій характер і може створити певний настрій — спокійний чи тривожний, сумний чи веселий.

Тема 4 Створюємо настрій засобами мистецтва

Картини, як і люди, можуть мати свій настрій. Природа теж буває примхливою. Вона миттєво змінюється залежно від освітлення, часу доби, стану погоди.

Які кольори переважають на радісних, а які — на сумних картинах? Прочитайте вірші Галини Федун. Який з них радісний, а який — журливий?

Осінь

Бабине літо в повітрі летіло.
«Вже осінь настала», — сказати хотіло.
А вітер легенький у парку гуляв
І в коси берізці його заплітав.
Березове листя у танці кружляло
І дощиком жовтим доріжки вкривало.

Пізня осінь

Пізня осінь за вікном моросить дощами.
Непривітно надворі, мокро під ногами.
На берізках жодного вже нема листочка.
Не співають весело солов'ї в гайочках.

Працюючи над пейзажем, художник не копіює природу, а намагається втілити на полотні свої враження, думки і навіть настрій.

Роботу над пейзажем живописці часто починають з етюду.

Етюд — це швидкий начерк, виконаний, як правило, з натури.

Пейзаж — це зображення на папері чи полотні міських, сільських чи морських краєвидів.

Пейзаж допоможе вам передати на малюнку переливи осінніх кольорів.

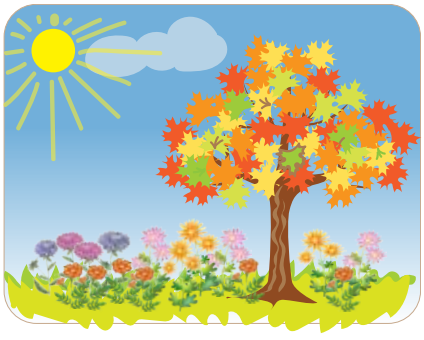

Намалюйте осінній етюд у техніці «по вологому».

1. Зволожте аркуш паперу чистою водою за допомогою широкого пензля, поролонової губки чи шматка вати.
2. Розведіть на палітрі акварельну фарбу і швидко нанесіть пензлем на папір.
3. Змінюючи колір фарби, кожного разу промивайте пензлі. Залишки води відтискайте паперовою серветкою.
4. Повністю заповніть аркуш зображенням.

1

2

3

4

Які фарби потрібно добирати, щоб етюд був сумним? Спостерігайте за кольорами природи, щоб передати її неповторну красу на своїх малюнках.

Тема 5 Мистецтво зачаровує

Уявіть собі таку картину. На березі озера танцюють лебеді. Це маленькі дівчатка, котрих зачарував злий чаклун. Удень вони лебеді, а вночі їм повертається людська подоба. Гостюючи в Україні, композитор Петро Чайковський якось побачив білих лебедів на озері й під цим враженням створив балетну виставу «Лебедине озеро».

Послухаємо «Танець маленьких лебедів» із балету Петра Чайковського «Лебедине озеро».

Слухаючи музику, яка зачаровує нас своєю мелодикою, можна уявити граційний танець лебедів.
Який настрій створюють чарівні звуки цієї музики?

Пригадайте, як називають лінійки, на яких записують ноти.

Н		Т	Н		Й

С			Н

Ключ оцей, немов султан,
Відкриває нотний стан,
В нього непрості турботи,
Він охороняє ноти.

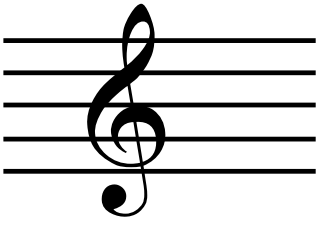

Вправу цю ви проспівайте,
Спершу ноти всі назвіть,
Рух мелодії згадайте,
Спів зозулі повторіть.

А тепер ми з вами знову розучимо пісню нову
Не про діток, не про школу, а про зайчика малого.

Зайченя

Слова та музика Наталі Май

Загубилось зайченятко, зайченя
І сидить тихенько й плаче вже півдня.
Сірий хвостик, сірі вушка, сірий ніс,
І одне лиш чути: «Мамо, повернись!..» | Двічі

Приспів:
Зайченята, ведмежата,
Крокодили і слони,
Всім на світі треба знати:
Діти — мамині вони!

Загубилось зайченятко, зайченя
І не знає зовсім, де його рідня.
Вже на небі місяць золотий встає.
І одне лиш чути: «Мамо, де ти є?..» | Двічі

Приспів.

А зайчиха-мама вже не їсть, не п’є,
Все шукає бідне зайченя своє.
І коли зоря на небо піднялась,
То почула мама зразу та й знайшлась. | Двічі

Приспів.

Тема 5 Мистецтво зачаровує

Ви навіть і не здогадуєтеся, які малюнки можна створювати за допомогою різних видів ліній.

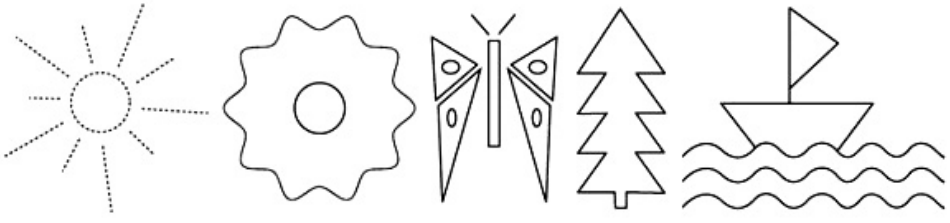

Пригадайте лінії!

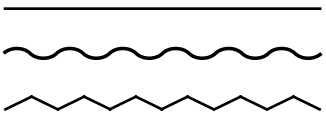

пряма
хвиляста
зигзагоподібна

Художники-**графіки** користуються **твердими** матеріалами — олівцями, фломастерами, маркерами, ручками, а також **м'якими** — кольоровими крейдами, пастеллю, вуглем.

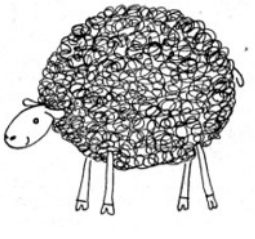

Я. Гніздовський

Дитяча робота

Дитяча робота

Для чіткого й виразного зображення предметів художники використовують різні за розмірами лінії, плями, штрихи.

Поміркуйте, які лінії характерні для цих зображень. Намалюйте їх.

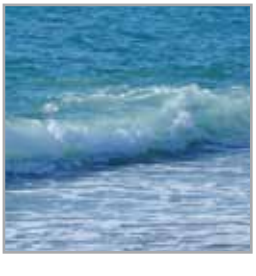

Найбільш звичні для нас графічні малюнки, які виконані чорним на білому фоні або білим – на чорному.

Проте засобом виразності графіки може бути і колір паперу. Якщо намалювати малюнок кольоровими олівцями чи пастеллю, то кольорів на ньому буде не менше, ніж на живописній картині.

Дитяча робота. Акварель

Дитяча робота. Олівці

Уявіть, що ви — художник-графік. Намалюйте казковий будиночок і прикрасьте його різними лініями.

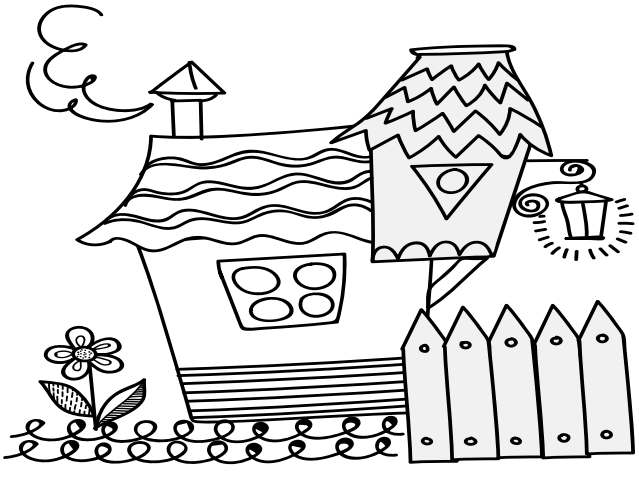

Тема 6 Мистецтво дивує

Чи бачили ви, як у цирку танцюють звірі? А як танцює бегемот?

А щоб краще уявити цю сцену, послухаємо «Танець молодого бегемота», який створив Дмитро Шостакович.

Як засобами мистецтва композитор передав веселий характер бегемота?

Чи помітили ви, як спочатку повільна музика поступово стає жвавішою й у музиці з'являється щось схоже на притупування?

Добрий день вам, любі діти,
Знову раді вас зустріти!
Хоч і є нас тільки сім,
Та відомі ми усім!

Звуки записують нотами, які вказують не тільки висоту, а й тривалість кожної з них.

Зверніть увагу на послідовність нот.

Записуємо	Називаємо	Читаємо
	Половинна нота	Та-а
	Четвертна нота	ТА
або	Восьмі ноти	ТІ-ТІ

Проспіваємо один куплет дитячої пісеньки.

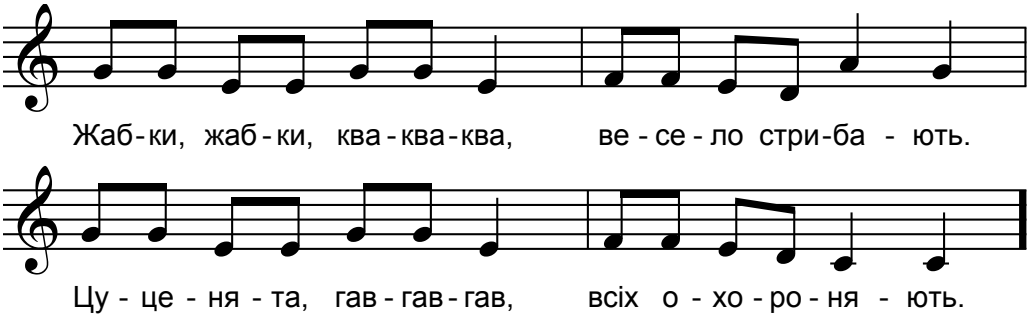

Які тривалості нот ви помітили у цій пісеньці?

Виконуючи пісню «Зайченя», прислухайтесь уважно до співу вчителя й товаришів. І у вас розвинеться хороший музичний слух. Він є найважливішою ознакою сприйняття музики та виконання пісень.

Тема 6 Мистецтво дивує

Кожен із нас любить ласувати смачними дарами природи — овочами та фруктами. Художники часто зображають плоди людської праці на своїх роботах.

П. Сезанн. Натюрморт з глечиком та фруктами

М. Кафтан. Натюрморт

На картинах зображено композицію з фруктів, овочів, квітів, предметів побуту.

Такі зображення називають **натюрмортом**.

Будь-який предмет за формою подібний на якусь геометричну фігуру. Яблуко схоже на круг, слива — на овал, морква — на трикутник. Щоб намалювати фрукти й овочі, потрібно уважно придивитися, які геометричні фігури вони нагадують.

Виберіть овочі та фрукти, які нагадують круг, овал, трикутник.

Розгляньте графічні роботи.

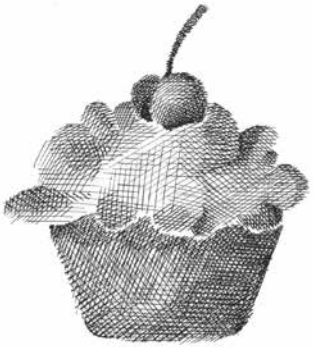

О. Олійник (дитяча робота)

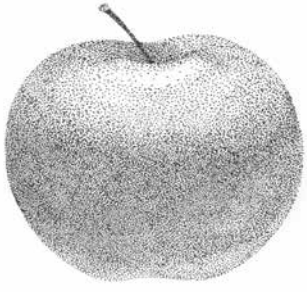

Л. Василенко (дитяча робота)

Котра з цих робіт виконана за допомогою звичайнісіньких крапочок?

Така техніка в графічному мистецтві називається **крапковим тонуванням**. Форма й характер поверхні предмета створюється величезною кількістю крапок, що розміщуються з різною частотою.

Намалюйте будь-який овоч або фрукт і «розфарбуйте» його крапочками. Спочатку тонкими лініями позначте місце малюнка на аркуші паперу, потім намітьте загальну форму. Моркву, сливу, яблуко, помідори малюйте симетрично.

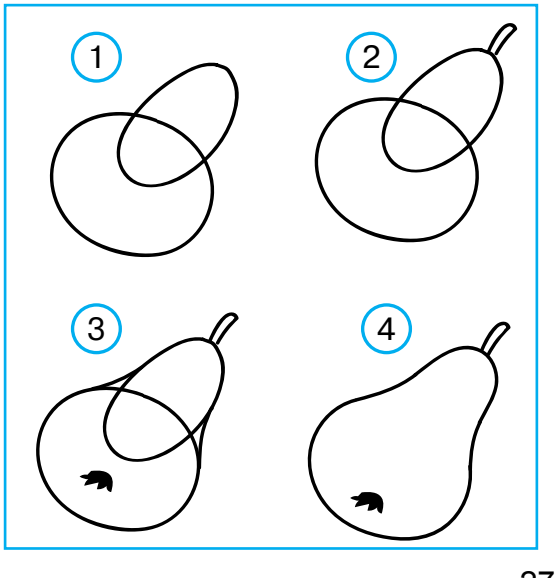

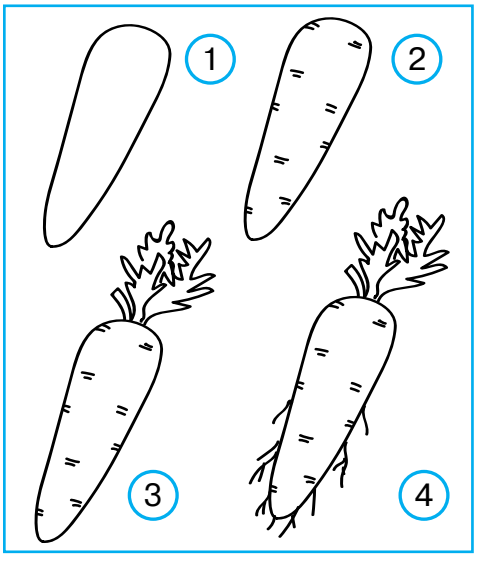

Тема 7. Зображення руху засобами мистецтва

Всі ми любимо казки. Їхні сюжети завжди приваблювали не тільки дітей, а й художників та композиторів, які у своїх творах, кожен по-своєму, зображали події та казкових персонажів.

Послухаємо музику Миколи Римського-Корсакова «Політ джмеля» з опери «Казка про царя Салтана».

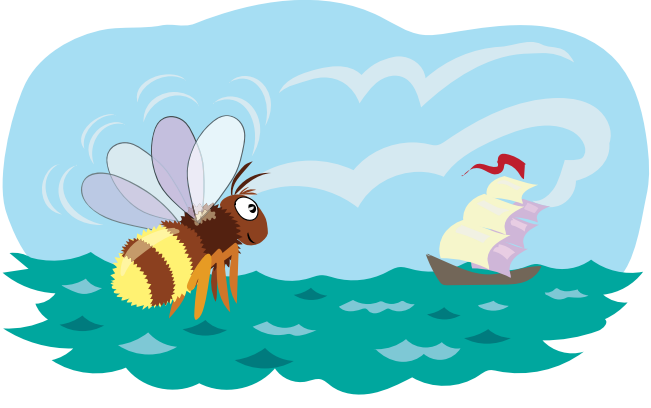

Чи звернули ви увагу на те, з якою майстерністю струнна група оркестру зображає політ джмеля?
У якому темпі прозвучала музика? А може, ви впізнали звучання музичного інструмента, на якому виконувався музичний твір?

Який із цих інструментів найкраще підходить для зображення руху?

А

Б

В

Г

Чи можна такою вправою передати рух учнів на уроці фізкультури?

У цій вправі з'явився новий знак ∑ (**пауза**).

Пауза — знак мовчання. Вказує на те, що у цьому місці потрібно промовчати.

Хвилинка для відпочинку

В класі робимо зарядку,
адже звикли до порядку:
то киваєм головою,
то притупуєм ногою,
руки вгору, руки вниз,
всі присіли, піднялись!
Спершу ми попрацювали,
потім пісню заспівали –
голосно, щоб всі почули,
про дудариків-гуцулів!

Ой заграйте, дударики

Слова В. Панченка Музика А. Філіпенка

Ой заграйте, дударики,
молоді гуцули,
так, щоб танець-увиванець
полонини чули.

Ой заграйте, дударики,
на дудах кленових,
бо приємно танцювати
в кептариках нових.

Ой заграйте, дударики,
а я заспіваю.
Хай злітає наша пісня
над Карпатським краєм.

Тема 7 Зображення руху засобами мистецтва

Усюди на землі існує рух. Літають птахи і метелики, пливуть хмаринки, вітер гойдає дерева, мчить автомобіль... Без руху немає життя.

Художники, передаючи рух на своїх картинах, люблять зображати тварин. Таких митців називають **анімалістами**.

Х. Кравцов. Лелеки

М. Кафтан. Кінь

Зверніть увагу на небо. Пливуть повільно хмаринки в тиху погоду. Та враз пустотливий вітерець вирішить погратися ними. Тоді хмаринки «заметушаться». А інколи перед дощем сильний вітер жене темні хмари по небу.

Роздивіться, як на картинах передано рух хмаринок. Кого вони вам нагадують?

І. Айвазовський. Хмари над морем

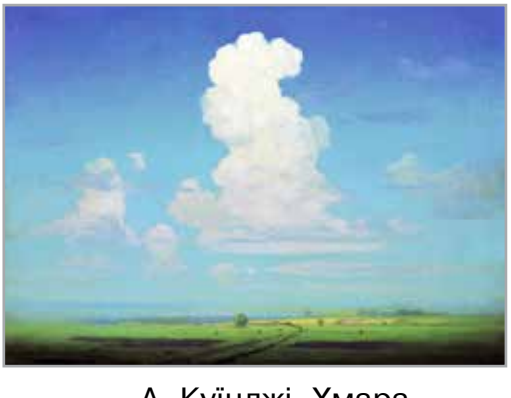

А. Куїнджі. Хмара

Рух вітру можна спостерігати за деревами. Вітер їх нагинає, зриває жовте листя.

Якщо ми хочемо намалювати дерево, якому самотньо і холодно, який малюнок оберемо?

Гілки, стовбур, листя є у будь-якого дерева — великого чи маленького. Стовбур завжди товстий біля землі й тоненький біля верхівки. Гілки товстіші біля стовбура, а на кінцях — тоненькі. У берізок кінці гілок повинні схилятися вниз.

Намалюйте берізку в техніці роздмухування.

1-2. Зобразіть стовбур дерева.
За допомогою пензля або піпетки нанесіть краплі фарби на стовбур.

3. Користуючись соломинкою, роздмухайте ці краплі у різні боки або в задуманому напрямку, щоб утворились гілочки.

4. Нанесіть краплі фарб теплих кольорів і теж їх роздмухайте — вийдуть листочки берези.
За бажанням домалюйте дрібні деталі.

1

2

3

4

Тема 8. Мистецтво розважає

Музичне мистецтво з особливою силою може проникати у нашу свідомість, викликати неповторні думки та почуття, впливати на настрій людини.

Послухаємо музичні твори Роберта Шумана:

а) «Сміливий вершник»; б) «Веселий селянин».

Доберіть потрібні слова, якими можна охарактеризувати музику кожного з них. *(Сум, радість, урочистість, тривога, впевненість).*

Перевіримо наші знання.

Пригадаємо щосили,
Що ми на уроках вчили,
Що ми слухали та грали
І які пісні співали.

Розгляньте малюнки. Пригадайте назву музичного твору, в якому зображено кумедний танець тварин.

Поміркуйте, де тут зображено рух.

Як називають лінійки, на яких записують ноти?
Як називають знак, котрий записують на початку нотного стану?

Гарна скрипка у єнота,
Грає він на ній по нотах,
Ноти знає він усі —

Заспіваємо поспівку. Як рухається у ній мелодія?

Якщо хочеш, друже, мати
Гарний голос і співати,
Тоді часу ти не гай —
Вже співати починай.

Виконуємо пісню «Ой заграйте, дударики» з танцювальними рухами.

Музика стає мистецтвом лиш тоді, коли вона майстерно виконана та емоційно сприйнята слухачем.

Тема 8 Мистецтво розважає

Щороку осінь дарує нам величезну різноманітність фарб. Особливо яскравим є листя дерев. Воно поступово облітає, вкриває землю товстим килимом незвичайного кольору.

Але цим листочкам можна продовжити життя! Якщо підійти до справи з фантазією та придумати незвичайні сюжети.

Усі діти люблять розваги. А скільки радості приносить похід у зоопарк. Кожен із вас може власними руками з природного матеріалу (осіннього листя, гілочок, моху) виготовити тваринку. І зоопарк буде у вашому класі.

Чи знаєте, як можна висушити листочки, щоб зберегти їхній колір і форму?

Хто спостережливий, той помітив, що кожен листочок щось нагадує: голівку тварини, лапку, тулуб, хвостик чи вушко.

Виготовте аплікацію із висушених листків.
Підберіть листя різної форми, розміру, з різних дерев. Приготуйте основу — картон, ножиці, клей. Оберіть необхідні листочки для виробу і приклейте їх.

Яскрава аплікація з листя прикрасить інтер'єр, підніме настрій у похмуру погоду. А окуляри з кленових листочків можна виготовити для осінньої виставки або в подарунок.

Тема 9. Мистецтво розповідає

Як можна передати засобами музичного мистецтва розмову двох людей?

Послухаємо п'єсу Дмитра Кабалевського «Впертий братик».

У цьому музичному творі композитор передав розмову двох дітей. Сестричка намагається вгамувати впертого братика, а той, незважаючи на її вмовляння, продовжує вередувати.

Чи змінюється характер музичного твору, коли вмовляння сестрички стають наполегливішими, а музика звучить дедалі тихіше чи голосніше? Якими звуками закінчується суперечка між дітьми (голосними чи тихими)?

Виконуємо двоголосу ритмічну вправу–бесіду.

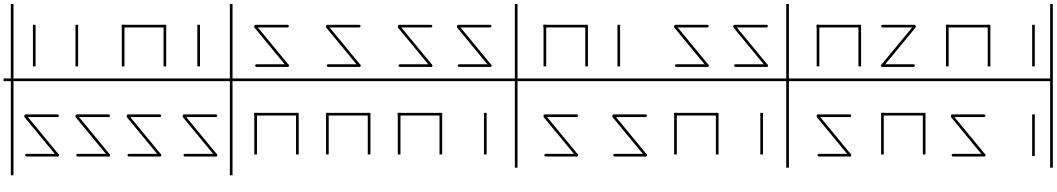

Вже о-сінь сту-кає у две-рі
І дріб-ний до-щик мо-ро-сить,
Та ми все о-дно ве-се-лі,
Ра-дієм сон-цю кож-ну мить.

Розучуємо пісню про осінь.

Висне небо синє

Слова Я. Щоголєва Музика Я. Степового

Висне небо синє,
Синє, та не те:
Світить, та не гріє
Сонце золоте…

Здалека під небом,
В вирій летючи,
Голосно курличуть
Журавлів ключі.

Про що розповіла нам пісенька?
Який її характер?

Прочитайте коротенький віршик:

Осінь, листячко жовтіє,
Дрібний дощик часто сіє,
Сиві хмари, мряка, вітер,
Але будемо радіти –
Осінь принесла до хати
Груш і яблук так багато!

Чи співзвучні пісня, малюнок та вірш?
Які ще фрукти та овочі збирають восени?

Тема 9 Мистецтво розповідає

Малюнкове письмо існує з найдавніших часів. За допомогою малюнків: фігур, схем, спрощених зображень, тобто **піктограм**, можна передати різні поняття, певну інформацію.

Найвідоміші піктограми: знаки дорожнього руху, емблеми закладів, вказівники в громадському транспорті тощо.

Поясніть значення зображених знаків.

Цікавими є піктограми однакової тематики.

Поясніть значення заборонних знаків для магазинів.

Створення піктограм — цікава і непроста робота.

На писанках з давніх-давен люди також зображали знаки-символи. Ось окремі з них.

Символи здоров'я і довголіття

Відгадайте загадку.

Переходите дорогу – він прийде на допомогу.
Як червоне око світить – стійте, не рушайте, діти!
Жовте – підготуйтесь йти, адже близько до мети.
А зелене – йдіть сміливо! Як таке зоветься диво?

(Світлофор)

Перший у світі світлофор мав червоний і зелений ліхтарі, а при перемиканні світла видавав звуковий сигнал.

Намалюйте світлофор, використовуючи відповідні символи за зразком.

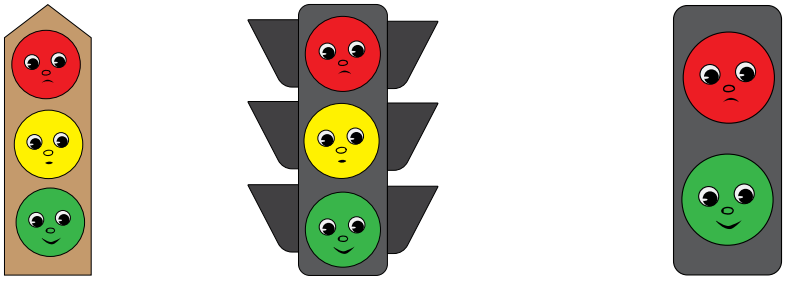

Виберіть смайлик, який характеризує ваш настрій.

Тема 10 Мистецтво заспокоює

Без музики світ чорно-білий, а з музикою яскравий, кольоровий, як веселка після літньої негоди.

Музика може сумувати, наче осінній дощик, або весело танцювати, як сонячний зайчик.

Та є пісні, якими вдається заспокоїти чи навіть заколисати маленьких діточок.

Гарні є у нас пісні,
є зимові й весняні,
жартівливі, обрядові,
ще й ласкаві колискові.

Послухаємо:

а) «Колискову» українського композитора Якова Степового.

Підберіть слова, які найкраще передають характер колискової.

тривожний	лагідний	ніжний	грізний

б) українську народну колискову «Ой ходить сон коло вікон» та співайте разом з виконавцем.

На якому з цих музичних інструментів найкраще можна відтворити характер колискової?

1

2

3

Проспіваємо фрагмент пісеньки.

Чи могла б вона бути колисковою?

Виконуємо пісню «Висне небо синє».

Подумайте, як потрібно заспівати цю пісню, щоб передати її спокійний характер та осінній настрій.

Уявіть собі, що ви всі — музиканти. На якому інструменті вам хотілося б виконати цю мелодію?

1

2

3

4

5

6

Тема 10 Мистецтво заспокоює

У дитинстві мама вам співала колискові пісні. А ви у своїй уяві малювали кота-воркота, дрімоту, голубів, які заколисують немовлятко.

Р. Крамар. Колискова

Люлі-баю, темна нічка,
Спить малесенька сестричка.
Котик пісеньку співає
І колисочку гойдає.

Коли дитина підростає, її улюбленим заняттям стає малювання. Цікавими є **розмальовки-антистрес**.

Розслабитися допомагає розфарбовування дрібних деталей орнаментів. Особливо, коли лунає спокійна музика.

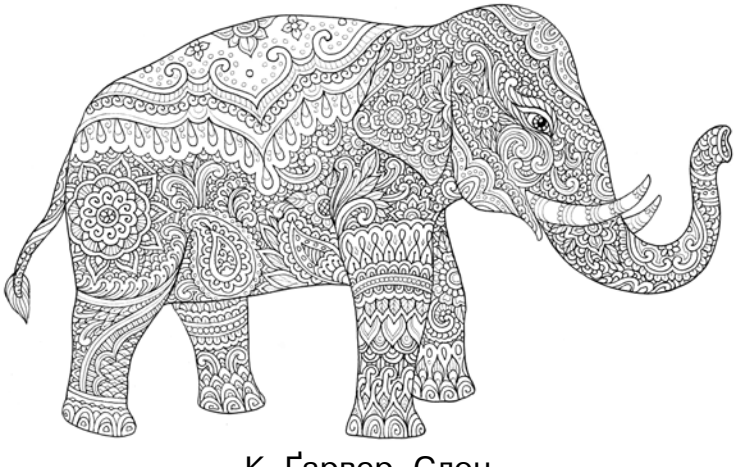

К. Ґарвер. Слон

Різнобарвний світ навколо нас складається з хроматичних та ахроматичних кольорів.

Усі кольори райдуги та їхні відтінки називають **хроматичними кольорами**, а білі, сірі та чорні – **ахроматичними**.

Які кольори заспокоюють, а які збуджують?

Розгляньте, як котів зображали художники.

Я. Гніздовський. Кіт

Р. Голуб (малюнок на склі)

Пригадайте улюблену колискову пісеньку й намалюйте до неї ілюстрацію. Використовуйте хроматичні й ахроматичні кольори.

Ось у такій послідовності можете намалювати казкового кота-воркота.

1

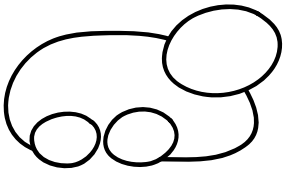

2

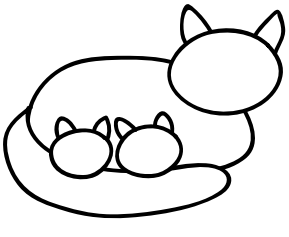

3

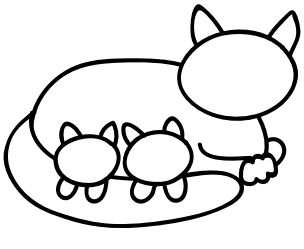

4

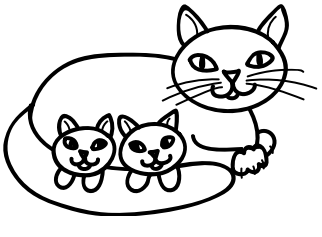

Малювання допомагає не лише передати красу навколишнього світу, а й заспокоює, піднімає настрій.

Тема 11 Душа мистецтва

Є дуже багато творів та оповідань, які розповідають про людей, їхню зовнішність, поведінку та характер.

Художник з легкістю може написати портрет людини на полотні, але не може передати характер людини.

Г. Меліхов.
Портрет доньки художника

Музикант-композитор у своїх музичних творах за допомогою музичних звуків може створити цікаву мелодію і показати характер та внутрішні почуття людини.

Послухаємо **«Мелодію»** Мирослава Скорика. Якоїсь особливої назви ця музика не має, зате ми можемо відчути настрій композитора під час її створення.

О. Юрченко. Гори димлять

Які враження склалися у вас від прослуханої музики? Які почуття вона викликає? Що є основним виразником у цьому творі?

1 темп **2** ритм **3** мелодія

Проспіваємо ми з вами
цей веселий солоспів
і відчуємо ми настрій,
хоч тут і немає слів.

Зверніть увагу на поділ нотного стану тактовими рисками на частинки — **такти**.

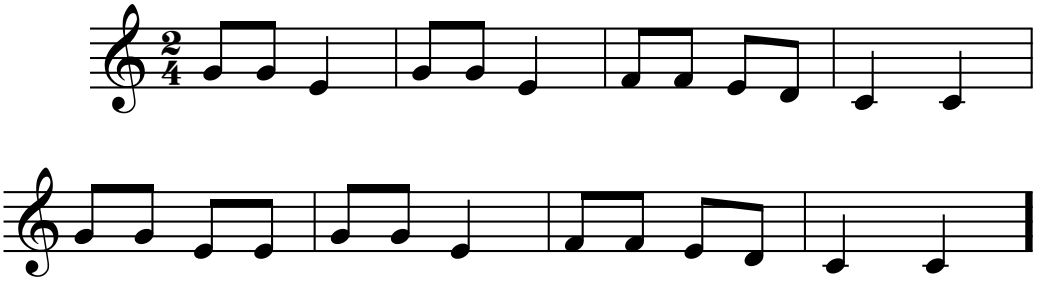

В Україні з давніх-давен з особливою пошаною відзначали День святого Миколая. У ніч на 19 грудня діти його з нетерпінням чекали, бо знали, що той, хто був чемним, обов'язково знайде під подушкою подарунки.

Розучуємо пісню.

Ой хто, хто Миколая любить

Ой хто, хто Миколая любить,
Ой хто, хто Миколаю служить,
Тому святий Миколай
На всякий час помагай, | Двічі
Миколаю.

Ой хто, хто спішить в Твої двори,
Того Ти на землі і в морі
Все хорониш від напасти,
Не даєш йому пропасти, | Двічі
Миколаю.

Запам'ятайте! Мелодія — це душа музики, найголовніший компонент музичної мови. Навіть без слів вона є зрозумілою завдяки своїй виразності та характеру.

Тема 11 Душа мистецтва

Одним із найдавніших видів мистецтва вважають скульптуру. Слово «скульптура» означає «висікати», «вирізати». Скульптура буває **кругла** та **рельєфна**.

Рельєфна скульптура

Кругла скульптура

Щоб краще роздивитися круглу скульптуру, її потрібно обійти з усіх боків. Вона об'ємна. У рельєфній скульптурі зображення виступає або заглиблюється в неї. Зазвичай вона прикрашає будинки. А роздивитися можна її лише з одного боку.

Скульптурні зображення бувають різні за розміром: **величні монументи й мініатюри**. Матеріалом може бути метал, камінь, глина, деревина, скло, пластмаса, навіть сніг, лід і пісок.

Дерево

Скло

Камінь

Глина

Лід

Створити зображення, схожі на справжні, скульптору допомагає **фактура**. Вона передає особливості поверхні зображуваної натури. Фактура може нагадувати пір'я птахів, шерсть тварини, передає ніжність шкіри людини.

Ведмідь з рибою в пащі, м. Харків

Пам'ятник лелекам, м. Тернопіль

Об'єм і фактура – засоби виразності скульптури.

Пригадайте, які інструменти потрібні для роботи з м'яким матеріалом — пластиліном, глиною, солоним тістом.

Зліпіть з пластиліну веселого зайчика.

1. Підготуйте пластилін. Розділіть його на частини та скачайте кульки: більші для голови і тулуба, менші — для вух і лапок. З двох маленьких кульок розкачайте валики. Це будуть вуха.
2. З'єднайте частини тіла зайчика. Приєднайте вушка, лапки, хвостик. Для носа та очок використайте насінинки чи намистинки.

Поспостерігайте, які скульптурні зображення є у вашому місті чи селі. Чи прикрашені вони за допомогою фактури?

Тема 12. Мистецтво в камені та звуках

Кожен вид мистецтва зображає світ по-своєму:

ЛІТЕРАТУРА — словами,

ХОРЕОГРАФІЯ — танцем,

МУЗИКА — мистецтвом музичних звуків.

Музичне мистецтво, як ми уже знаємо, створює не тільки настрій чи зображає характер, а й може «малювати» музичні картини.

Снігу, снігу намело,
Побіліло все село!
Ми радіємо недарма –
Здрастуй, зимонько-зима!

Зима. Фото Тані Д'Авіньйон

Послухаємо п'єсу Антоніо Вівальді «Зима» із циклу «Пори року».

Цю музичну картину неможливо побачити, зате можна уявити та відчути зимову пору під час слухання твору.

Який характер цього музичного твору? Подумайте і скажіть: чи співпадають ваші уявлення із тим, що розповіла музика? А яка ваша улюблена пора року?

1 осінь **2** зима **3** весна **4** літо

Ритмічна гра «Співай і вистукуй».

Ми ве-се-ла діт-во-ра,
У нас пі-сень-ка но-ва.
Ми спі-ва-єм й мов-чи-мо,
Чи в до-ло-ні пле-ще-мо.

Якщо хочете отримати подарунки від святого Миколая, то виконайте хором пісню «Ой хто, хто Миколая любить» по-особливому лагідно та ніжно.

Легенда оповідає, що він ще з дитинства горнувся до бідних, скривджених і голодних, молився за них, просив у Бога миру, злагоди, добра та милосердя.

Хор — це велика група співаків, об'єднаних для спільного виконання вокально-хорових творів.

Тема 12 Мистецтво в камені та звуках

Мистецтво створювати будівлі – це **архітектура**.

Ще в давнину було сформовано основні вимоги до архітектури: міцність, корисність, краса.

Відповідно до призначення вона поділяється на **житлову** (індивідуальні та багатоквартирні будинки) і **громадську** (побутові, освітні, промислові споруди тощо).

Театр опери та балету,
м. Львів

Архикатедральний собор,
м. Тернопіль

Визначте, до якого виду архітектури належать зображені будівлі.

Чи можна поєднати різні види мистецтва у споруді?

Розпис хати,
с. Самчики
Хмельницької обл.

Уявіть себе художниками-архітекторами. Створіть проект казкового будиночка. Виріжте необхідні деталі з кольорового паперу і склейте їх.

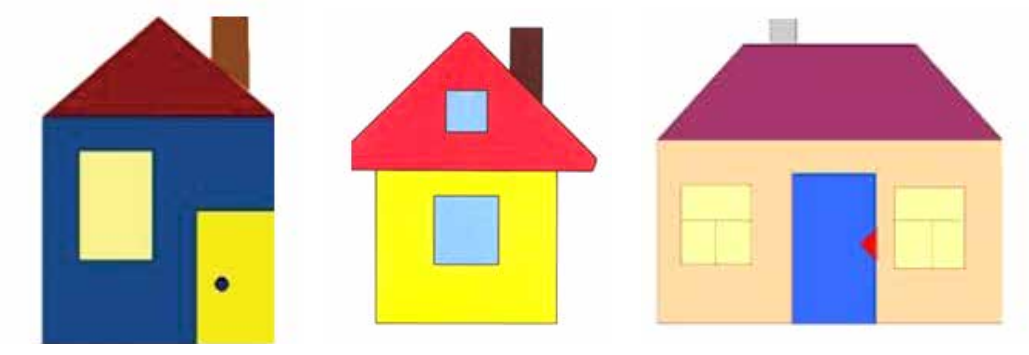

Розмістіть свої вироби на великому аркуші паперу поряд з роботами однокласників, утворивши вулицю казкового містечка.

Пам'ятайте, що ті будиночки, які розташовані ближче до глядача, більші за розміром та загороджують віддалені.

Які пам'ятки архітектури є у вашому населеному пункті? Дізнайтеся про історію їхнього створення.

Мандруючи містами чи селами, звертайте увагу на сучасну та старовинну архітектуру. У ній гармонійно поєдналися скульптура, живопис, декоративно-ужиткове мистецтво.

Тема 13. Щедрий вечір, добрий вечір!

Зустріч Нового року — це велике зимове свято. У цей день люди вітають своїх знайомих та друзів щедрівками і бажають усім щастя, здоров'я, радості та добра у наступному році.

Послухаємо одну з народних щедрівок «Ой сивая та й зозуленька».

Про що розповідається в щедрівці? Яка мелодія у ній? Які ви знаєте щедрівки?

Прочитайте віршик і придумайте до нього мелодію.

Через поле, через ліс
Дід Мороз дарунки віз.
Він спішить до нас на свято
З Новим роком привітати.
Ці дарунки не прості,
Там є музика й пісні!
Будем радісно, завзято
Ми у школі святкувати!

Які почуття викликають ці твори? Розучіть щедрівку за нотним текстом.

Щедрівочка щедрувала

Щедрівка

Щедрівочка щедрувала, до віконця припадала.
«Що ти, тітко, напекла? Неси швидше до вікна!
Чи вареник, чи пиріг, неси швидше за поріг».

Приспів:
Щедрик-ведрик, дайте вареник,
з грушами пироги. Здоровенькі були!

Щедрівочка щедрувала, до віконця припадала.
«Що ти, тітко, напекла? Неси швидше до вікна!
Чи вареник, чи пиріг, неси швидше за поріг».

Приспів:
Щедрик-ведрик, дайте вареник,
грудочку масла. Дякуємо красно!

Ми щедрівки заспівали, за щедрівки стрічки дали.
Стрічки в коси заплетем, у таночок ми підем.

Приспів:
Щедрик-ведрик, дайте вареник,
з грушами пироги. Щоб здорові всі були!

Що потрібно для того, щоб передати характер пісні-щедрівки?

Тема 13 Щедрий вечір, добрий вечір!

Оздоблені та художньо виконані предмети побуту (меблі, посуд, килими, одяг, іграшки тощо), які мають не лише естетичне значення, а й практичне призначення – це предмети **декоративно-ужиткового мистецтва**.

Засобами виразності декоративно-ужиткового мистецтва є декоративна форма, колір, орнамент.

Декор — це оформлення та прикрашання виробів.

Для декорування виробів використовують бісер, блискітки, намисто, яєчну шкаралупу, стрічки, крупи, серветки, декоративні квіти.

Традиційним різдвяним подарунком, символом захисту, опіки, добрих новин є фігурка ангелика.

Чи правильне твердження, що чим більше прикрас на предметі, тим він кращий?

Виготовте ангелика. Прикрасьте його декором.

1

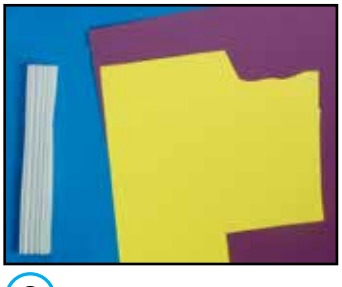
2

3

4

5

6

Відвідайте виставку декоративно-ужиткового мистецтва. Зверніть увагу на декор, яким там прикрашено вироби.

Тема 14. Мистецтво розвиває відчуття ритму

У музиці все починається зі звуків, які композитор впорядковує у мелодію у відповідному темпі й ритмі.

Послухаємо «Марш дерев'яних солдатиків» Петра Чайковського.

Уже сама назва музичного твору говорить про те, що тут, крім мелодії, є один із важливих чинників — **ритм**.

Кожна пісня чи музичний твір мають свій ПУЛЬС і РИТМ.

Ритм — це рівномірне чергування звуків різної довжини. Графічний запис ритму називають ритмічним рисунком.

Маршова музика має чітке призначення — супроводжувати людей у груповому русі, тому в ній відчутний чіткий розмірений ритм.

Яка з цих ритмічних вправ має маршовий ритм?

а)

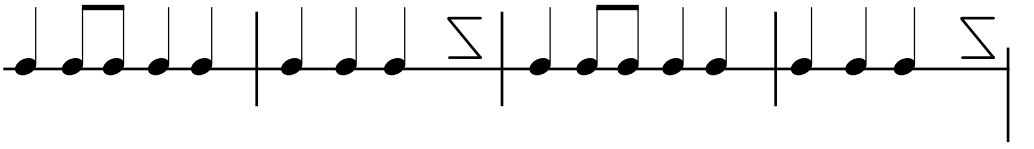

б)

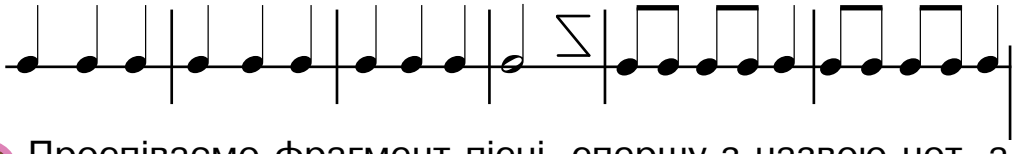

Проспіваємо фрагмент пісні, спершу з назвою нот, а потім — словами.

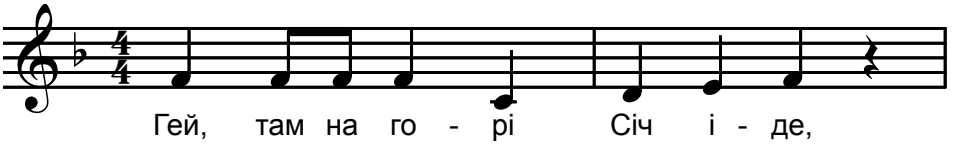

Чи пов'язана ця пісенька з однією з ритмічних вправ?
Які інструменти ви обрали б для супроводу маршової музики?

1

2

3

4

Виконуємо щедрівку «Щедрівочка щедрувала».

Як потрібно співати, щоб передати чіткий ритм та характер пісні?
Які ви знаєте щедрівки?

Тема 14 Мистецтво розвиває відчуття ритму

Ритм у природі

Ритм — це будь-яке рівномірне чергування певних елементів.

В. Ланський. Ритми

Як ритм проявляється у мистецтві?

Художники використовують ритмічні повторення, щоб передати рух. Ритм може бути заданий лініями, плямами світла і тіні, плямами кольору.

Цікавинки з історії мистецтва

Набивний рисунок на тканині

Давньоєгипетський орнамент

Найчастіше ритм використовують у декоративно-ужитковому мистецтві для створення орнаментів (у вишивці, ткацтві, різьбленні, а також для оздоблення керамічних виробів).

А ще українці розписують різдвяний святковий посуд, який призначається переважно для приготування й подачі до столу головних обрядових страв — куті та узвару.

Намалюйте орнамент, яким би ви розмалювали різдвяний посуд. Використайте заготовку виробу з паперу, на якому будете малювати орнамент.

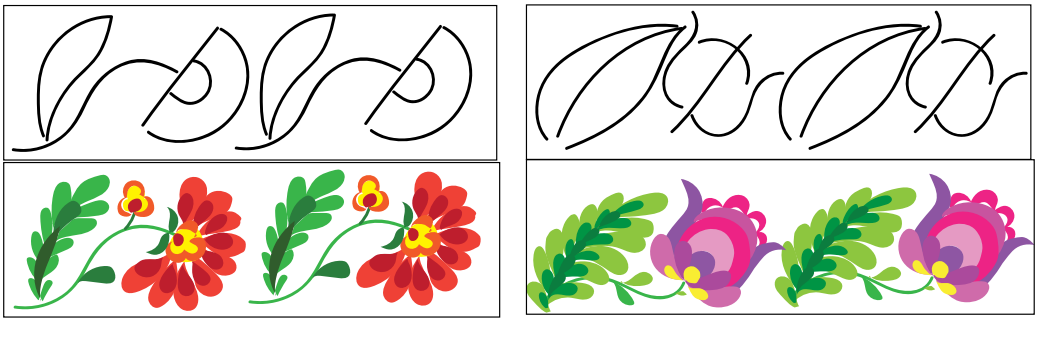

Тема 15 Україна колядує

Напередодні Святого вечора, коли сходила на небі перша зірка, вирушали від хати до хати колядники, які сповіщали про народження Сина Божого Ісуса Христа.

У кожній родині радо зустрічали колядників — це вважалось доброю прикметою, віщувало багатий урожай та добробут у родині.

Послухаємо колядки у виконанні аматорських та професійних хорових колективів.

А які ви знаєте колядки? Назвіть їх. Що на Святий вечір повинно бути в хаті як символ врожаю та злагоди в сім'ї?

1 ялинка **2** дідух **3** свічка

Пригадаємо тривалості нот та проспіваємо за нотним текстом фрагмент дитячої колядки.

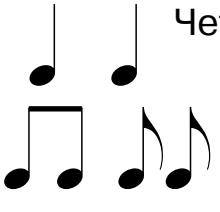

Четвертні ноти (та, та)

Восьмі ноти (ті-ті, ті-ті)